

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

Andrzej Szczepaniak

2. Posiadany stopień naukowy

Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii

3. Informacje dotyczące zatrudnienia: stanowiska, sprawowane funkcje

W latach 1981–1985 na stanowisku nauczyciela historii w Zespole Szkół Zawodowych nr 4 w Opolu.

W latach 1986–1994 na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Śląska Instytutu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu.

W latach 1994–2014 na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Krajów Europy Środkowo-Wschodniej Instytutu Historii Uniwersytetu Opolskiego.

Od marca 2014 r. do chwili obecnej w Muzeum Uniwersytetu Opolskiego.

W latach 1999–2002 pełnienie funkcji wicedyrektora Instytutu Historii ds. naukowych.

W latach 2008–2012 sprawowanie funkcji przewodniczącego Instytutowej Komisji Rekrutacyjnej.

4. Specjalizacja naukowa

Historia XIX i XX wieku: Polski, Rosji i Śląska; prasoznawstwo; biografistyka.

5. Osiągnięcie naukowe

Monografia: *Od autonomii do niepodległości. Działalność polityczna Erazma Piltza w latach 1914-1929*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2015, ss. 593 (ISBN 978 – 83 – 7395 – 658 – 2).

6. Zakres i cel badawczy monografii oraz osiągnięte wyniki

Uzasadnienie celu naukowego

Książka jest monografią przedstawiającą postać Erazma Piltza (1851-1929) – publicysty, polityka i dyplomaty w latach jego najbardziej aktywnej działalności społecznej i politycznej, obejmującej okres I wojny światowej oraz pierwszych dziesięciu lat II Rzeczypospolitej. Celem badawczym piszącego było pokazanie czytelnikom z perspektywy biograficznej, na przykładzie wybranego bohatera, wydarzeń z lat 1914 – 1929, kiedy to Polacy szukali dróg do niepodległości, a następnie uczestniczyli w budowie niepodległego państwa. Poprzez odtworzenie różnych sytuacji w jakich znalazł się bohater monografii, przywołanie jego rozterek, wątpliwości, przeżywanych sukcesów i porażek oraz trudnych relacji osobowych, wydarzenia z przeszłości zostały osadzone w wątkach biograficznych wielu osób. W publikacji wokół głównego bohatera, pojawiają się przedstawiciele polskiego oraz europejskiego życia politycznego pierwszego, jak i drugiego szeregu, stanowiący ówczesne elity społeczne i polityczne. Uwzględniając zachodzące pomiędzy nimi skomplikowane relacje udało się bardziej wyraziście przedstawić sylwetkę Erazma Piltza, liberalno-konserwatywnego publicysty, redaktora petersburskiego „Kraju”, współredaktora warszawskiego „Słowa”, dyrektora Biura Popierania Pracy Społecznej w Warszawie i wiceprezesa Stronnictwa Polityki Realnej. Takie podejście badawcze, ze względu na wysoki stopień uszczegółowienia podjętego tematu, poprowadziło do badań wielowątkowych. Ich celem było odtworzenie nieznanych dotąd faktów z życia bohatera, co odsłoniło złożoność jego osobowości, zwłaszcza w kontaktach z przedstawicielami polityki, nauki i kultury. To z kolei uzasadniało potrzebę zastosowania podczas analizy źródłowej metody porównawczej, ponieważ przebieg aktywności zawodowej, społecznej i politycznej (wszystkie jej aspekty często występowały równolegle) sprawiał, że droga „niezaplanowanej” kariery biegła nieustannie nurtem konfrontacji, prowadząc do ciągłych polemik z otoczeniem. Wywoływały one animozje, konflikty, zamykały drogi do kompromisu, ale też zmuszały do poszukiwania nowych rozwiązań. W książce pokazano wzajemne ścieranie się przedstawicieli polskiej polityki, reprezentujących różne orientacje i różne temperamenty. Zilustrowano jak kształtowały się relacje międzyludzkie spychane bądź w granice ostrej rywalizacji, bądź na drogę trudnej tolerancji. Ta ostatnia, do której dochodzono po latach doświadczeń, owocowała niekiedy wzajemną współpracą (nie zawsze publicznie ujawnianą) w imię obrony wspólnych interesów, np. politycznych, narodowych, społecznych czy biznesowych.

Dotychczasowy stan badań

Od kilkunastu lat zwolennicy badania dziejów z perspektywy biograficznej wskazują na konieczność opracowywania szczegółowych biografii polityków i dyplomatów, z tzw. drugiego planu, co daje możliwość dokładnego poznania ścieżek ich zakulisowych działań, w naszym przypadku na rzecz niepodległej Polski i dementowania narosłych wokół nich stereotypów. Byli to ludzie różnych opcji politycznych i ideologicznych, którzy swoje niemałe umiejętności i kontakty chcieli spożytkować dla dobra niepodległej Polski. Potrafili oni również profesjonalnie analizować politykę międzynarodową, poruszać się w jej skomplikowanych arkanach i budować własne relacje z politykami państw zachodniej koalicji. Byli to m. in.: Maurycy hr. Zamoyski, Józef Wielowieyski, Jan hr. Żółtowski, Jan Rozwadowski, Stanisław i Władysław Grabscy, Marian Seyda, Stanisław Kozicki, Konstanty Skirmunt, Aleksander Skarbek, Aleksander Skrzyński czy wreszcie niestrudzony w aktywności na różnych płaszczyznach Erazm Piltz. Jego bogata działalność publicystyczno-społeczna i polityczna znalazła już swoje miejsce w historiografii II Rzeczypospolitej. Dotychczasowa analiza stanu badań wykazała, że nazwisko Erazma Piltza pojawia się dość często w publikacjach, podejmujących polskie problemy niepodległościowe z końca XIX w. i początku XX w. Występuje ono w opracowaniach dokumentujących m. in. aktywność Elizy Orzeszkowej, Bolesława Prusa i Henryka Sienkiewicza. Obecność Piltza w polskim życiu publicznym fragmentarycznie pokazywali biografowie Romana Dmowskiego, Ignacego Paderewskiego, Gabriela Narutowicza, Bolesława Wieniawy Długoszowskiego. Wymieniany był przy analizach dotyczących: idei walki zbrojnej o „Niepodległą”, zaangażowania w nią Polonii amerykańskiej, współpracy dyplomatycznej z Francją, opcji rusofilskiej, polityki wewnętrznej II Rzeczypospolitej i jej dyplomacji w latach dwudziestych XX wieku. Udział E. Piltza w poszukiwaniu dróg do niepodległości zauważali nie tylko autorzy polskojęzyczni. Jego dokonania opisano w pracach anglojęzycznych, m.in. w: *The Cambridge History of Poland* (1941), *Historical Dictionary of Poland, 966-1945* (1996) czy *Searching for Security in a New Europe: The Diplomatic Career of Sir George Russell Clerk* (2006). Przywołane pozycje nie oddają złożonego i obszernego zakresu działalności Piltza, a jedynie sygnalizują, poprzez kilkudzaniowe wypowiedzi, zaangażowanie tej postaci w przedsięwzięcia o charakterze publicystycznym, ideowym i politycznym. Analiza stanu badań wskazuje także na szersze opracowania historyków¹, które podejmują wybrane kwestie udziału Piltza w

---

¹Z. Kmiecik, „Kraj” za czasów redaktorstwa Erazma Piltza, Warszawa 1969; P. Wandycz, *Erazm Piltz a koncepcje polityki środkowoeuropejskiej*, w: *Międzymorze. Polska i kraje Europy Środkowo-Wschodniej XIX-XX*

kształtowaniu politycznego obrazu polskich zmagających o byt narodowy w Europie na przełomie XIX i XX wieku. Nikt jednak nie napisał monografii, poświęconej tej postaci. Książka *Od autonomii do niepodległości. Działalność polityczna Erazma Piltza w latach 1914-1929* wypełnienia tę lukę w historiografii polskiej.

Baza źródłowa

Przybliżenie w poszczególnych rozdziałach postaci Erazma Piltza wymagało przeprowadzenia obszernej kwerendy. Piltz nie pozostawił po sobie wspomnień, a fragmentaryczny dziennik, obejmujący jedynie zapiski z 1916 r., jest zbyt ubogi w fakty. Przy opracowaniu monografii wykorzystane zostały liczne źródła przechowywane w archiwach, bibliotekach i muzeach polskich oraz zagranicznych, takie jak: bogata korespondencja, dokumenty (częściowo tylko opublikowane), pamiętniki, wspomnienia i relacje, prasa, publicystyka polityczna. Stanowią one rozproszony materiał, z którego odtworzono obraz

---

wieku: *Studia ofiarowane Piotrowi Łossowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. A. Ajnenkiela, Warszawa 1995, s. 215-225; A. Kidzińska, *Stosunki Erazma Piltza z francuskim MSZ podczas I wojny światowej*, w: *Ku niepodległej. Ścieżki polskie i francuskie 1795-1918*, pod red. M. Willaume, Lublin 2005, s. 519-527; *Finalizacja sojuszu polsko-francuskiego oraz przygotowania do plebiscytu górnośląskiego w listach Tadeusza Romera do Erazma Piltza z lutego i marca 1921 r.*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”, 2005, z. 16, s. 140-151; M. Giej, A. Szczepaniak, *Włodzimierz Bariatynski i Konstancy Arabażyn przed Sądem Honorowym Związku Wzajemnej Pomocy Pisarzy Rosyjskich. Konflikt pomiędzy Erazmem Piltzem a redaktorami „Siewiernogo Kuriera” w Petersburgu w świetle materiałów redakcyjnych*, w: *Trudne sąsiedztwo. Studia z dziejów stosunków polsko-rosyjsko-ukraińskich w XVI-XX wieku*, pod red. A. Szczepaniaka, Toruń 2007, s. 181-224; A. Szczepaniak, *Problemy wiceministra Erazma Piltza z III powstaniem śląskim*, w: *Polska leży na Zachodzie. Studia z Dziejów Polski i Europy dedykowane Pani Profesor Teresie Kulak*, pod red. W. Wrzesińskiego, M. Masnyka, K. Kawalca, Toruń 2011, s. 722-733; idem, *Polityczne aspekty tworzenia się armii polskiej we Francji z udziałem Erazma Piltza w latach 1917-1918*, w: *Roman Dmowski i jego współpracownicy*, pod red. M. Białokura, M. Patelskiego i A. Szczepaniaka, Toruń 2008, s. 243-272; idem, *Erazm Piltz i Roman Dmowski. Przyczynek do biografii Erazma Piltza*, w: *Polacy i Rosjanie na przestrzeni wieków (XVII-XX w.)*, pod red. J. Rzońcy, Opole 2000, s. 107-134; idem, *Działalność dyplomatyczna Erazma Piltza w Belgradzie (26 VI 1919 – 20 III 1920)*, w: *Między Europą naszych pragnień a Europą naszych możliwości*, t. 2, pod red. J. Farysia, T. Sikorskiego, P. Słowińskiego, Gorzów Wielkopolski 2007, s. 227-241; idem, *Działalność dyplomatyczna Erazma Piltza od wiosny 1916 roku do ostatnich dni caratu*, w: *Lata Wielkiej Wojny. Dojrzewanie do niepodległości 1914-1918*, pod red. D. Grinberga, J. Snopko, G. Zackiewicza, Białystok 2007, s. 437-458; A. Kidzińska, *Erazm Piltz – publicysta i redaktor warszawskiego „Słowa” w latach 1906-1914*, w: *Z dziejów prasy konserwatywnej. Twórcy i dzieła*, pod red. B. Borowika i W. Micha, Lublin 2012.

wydarzeń, odczytano indywidualne cechy bohatera i ukazano jego wielopłaszczyznową aktywność. Zapoznanie się z tymi zbiorami (największy zasób znajduje się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie) pozwoliło określić m. in. kierunek jego poglądów politycznych, sposób argumentacji stosowanej do pozyskania dla sprawy polskiej sojuszników jak i zwalczania politycznych adwersarzy. Przeprowadzona została reinterpretacja niektórych znanych historykom dokumentów oraz listów z lat 1914 -1919 i dokonana ich analiza pod kątem wątków biograficznych. Ponadto wykorzystana została i włączona do monografii niecytowana dotąd korespondencja. Wyłania się z niej osoba współtworząca opisywane wydarzenia, a nie tylko będąca biernym ich uczestnikiem. Analiza różnorodnego gatunkowo materiału źródłowego umożliwiła pokazanie roli bohatera w procesie kształtowania dyplomacji polskiej i polityki wobec państw zachodnich oraz krajów Europy Środkowej. Wykazała też umiejętności organizatorskie Piltza w sporządzaniu dla bieżących potrzeb dokumentów i pisaniu politycznych memoriałów oraz twórczą wyobraźnię w planowaniu, a także budowaniu polskiej polityki zagranicznej w powojennej Europie.

Pozyskany został również nowy, dotychczas badaczom nieznany, materiał archiwalny wśród źródeł zagranicznych. Duże znaczenie miały odnotowane przez agentów rosyjskich w Paryżu, Rzymie i Bernie rozmowy z Erazmem Piltzem, przechowywane w Moskwie w Archiw Ministerstwa Inostranych Dziel, a znajdujące się w zespole: Osobyj politiczeskij otdiel. Dają one obraz wzajemnych relacji rozmówców i stosunku Piltza do polityki rosyjskiej wobec kwestii polskiej podczas I wojny światowej. Ich analiza burzy utarte stereotypy dotyczące rusofilskich tendencji, pod wpływem których miał pozostawać, przebywający na Zachodzie, przedstawiciel Stronnictwa Polityki Realnej. Notatki biograficzne, dotyczące Erazma Piltza, znajdujące się w dokumentach Archives du Ministère des Affaires Etrangères, w zespole: Guerre 1914-1918 Russie-Pologne, dały m. in. spojrzenie na jego rolę w kontaktach z dyplomatami francuskimi. Nową wiedzę przyniosła kwerenda w wiedeńskim Haus-Hof-und Staatsarchiv, gdzie na podstawie korespondencji pomiędzy radcą poselstwa Austro-Węgier w Bernie Władysławem Skrzyńskim a ministerstwem spraw zagranicznych monarchii austro-węgierskiej udało się ustalić głęboko skrywane przez Piltza jego osobiste kontakty ze zwolennikiem austro-polskiego rozwiązania kwestii polskiej i ocenić ich miejsce w działalności politycznej dyrektora Centralnej Agencji Polskiej w Lozannie. Wśród materiałów krajowych na szczególną uwagę zasługują niewykorzystane dotąd przez historyków zbiory Janiny Teleżyńskiej, będące własnością Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, na które składają się, m. in.: bogata ikonografia

rodzina Erazma i Heleny Piltzów, korespondencja z Tadeuszem Romerem oraz szczegółowe raporty poselstwa polskiego w Pradze do MSZ-etu w Warszawie z lat 1921-1922. Biblioteka Ossolineum posiada też dokumenty obrazujące udział Piltza w tworzeniu Centralnej Agencji Polskiej w Lozannie oraz w pracach przy redagowaniu encyklopedii o Polsce (Archiwum Wacława Gąsiorowskiego, Papiery Rozwadowskich). Ponadto należy podkreślić wagę akt osobowych Poselstwa Polskiego w Pradze (1922-1927), pochodzących ze zbiorów Biblioteki PAN-u w Krakowie oraz przekazanych w ostatnich latach z Londynu dokumentów i listów (1918-1919) - tzw. Archiwum Romana Dmowskiego - do Muzeum Niepodległości w Warszawie. Ponownej kwerendzie i częściowej reinterpretacji poddano zespół akt Kazimierza Woźnickiego, znajdujący się w Archiwum Biblioteki Polskiej w Paryżu, dzięki której wątki biograficzne Erazma Piltza nabrały uszczegółowienia. Podobne zabiegi zostały przeprowadzone na wykorzystanych dotąd przez badaczy zespołach akt Naczelnego Komitetu Narodowego w Krakowie i aktach oraz korespondencji znajdującej się w Bibliotece Narodowej w Warszawie (Papiery Erazma Piltza). W celu uzupełnienia treści biograficznych została również wzięta pod uwagę bogata literatura wspomnieniowa, pozostająca w zbiorach rękopiśmiennych wymienionych wyżej archiwów i bibliotek.

Omówienie rozdziałów

Ramy chronologiczne monografii, ze względu na różnorodność i rozległość poruszanych zagadnień, zostały zamknięte w datach 1914-1929. Rozszerzenie przestrzeni badawczej o okres wcześniejszy długiego życia zawodowego Piltza (chodzi o przedział lat od 1878 do 1914 r.) znalazło miejsce w części *Między Warszawą a Petersburgiem*, będącej wprowadzeniem do zasadniczego tematu. Pokazano w niej jak Erazm Piltz swoją biografią, będąc przedstawicielem konserwatywnych liberałów i zwolennikiem ugodowej polityki, wpisywał się w strategię dialogu z Rosją, który w tych latach współtworzył, i w którym aktywnie uczestniczył. Jego celem były zabiegi o poszerzenie przestrzeni wolności dla Polaków żyjących w okresie narodowej niewoli pod zaborem rosyjskim. Przedstawiono też przebieg ideowego kształtowania się politycznej osobowości Erazma Piltza w okresie budzącego się do życia w drugiej połowie XIX w. ruchu pozytywistycznego oraz postawę, jaką przyjął on wobec propagowanej myśli społeczno-politycznej owego ruchu. Uczyniono to na tle konfrontacji z animatorem pozytywizmu – filozofem i publicystą Aleksandrem Świętochowskim. Dużo miejsca poświęcono wymianie myśli Erazma Piltza z przywódcą nurtu narodowo-demokratycznego Romanem Dmowskim. Objąsnilo na tym przykładzie zaangażowanie redaktora liberalno-konserwatywnego tygodnika „Kraj” w spór o kierunek

rozwoju polskiego życia narodowego w zaborze rosyjskim. Pojawił się on u progu lat dziewięćdziesiątych i trwał aż do wiosny 1915 r., kiedy to wojska rosyjskie, na skutek naporu armii niemieckich, opuściły terytorium Królestwa Polskiego. Na tle różnic w politycznym i ideologicznym podejściu do rozwiązania kwestii polskiej pomiędzy Stronnictwem Narodowo Demokratycznym a Stronnictwem Polityki Realnej przedstawiono powody osobistych niechęci obu polityków. Przypomniano drogę szukania porozumienia w oparciu o zbudowanie koncentracji stronnictw podczas wyborów parlamentarnych w 1906 i 1907 r. do Drugiej i Trzeciej Dumy Państwowej imperium rosyjskiego i pokazano, że podjęte działania nie poprawiły wzajemnych relacji. Przeszkodą okazał się endecki program politycznej autonomii dla Królestwa oraz stosunek endeków do projektu ustawy autorstwa posłów włościańskich, dotyczącego przymusowego wyłączenia bez odszkodowań. Erazm Piltz – jako przedstawiciel i współtwórca konserwatywno-liberalnej partii: Stronnictwo Polityki Realnej – uznawany, przez środowiska narodowo-demokratyczne, niepodległościowe oraz socjalistyczne, za zwolennika polsko-rosyjskiej ugody został pokazany jako orędownik idei kształtowania polityki realnej, szukającej możliwości realizacji spraw polskich w oparciu o Rosję carską. Według opinii głoszonych przez ówczesnych obserwatorów, wieloletni wydawca i redaktor petersburskiego „Kraju”, przebywając przez ponad dwadzieścia lat w Petersburgu, głęboko w swoim myśleniu przejął skłonności rusofilskie, które jakoby przesłaniały polityczny realizm stosowany przez niego w działaniu. Stąd z różnych stron płynęły pod jego adresem oskarżenia o zdradę narodową. Nie ominęły go również po wybuchu I wojny światowej, kiedy już zmieniały się w Europie Środkowo-Wschodniej uwarunkowania społeczno-polityczne. Z takim bagażem krążących uprzedzeń ideowo-programowych Erazm Piltz wszedł w 1914 r. (tj. w początkową fazę I wojny światowej) w środowisko emigracyjne na Zachodzie. Włączył się natychmiast w nurt działań Polonii w Szwajcarii i w Paryżu, zmierzających do umiędzynarodowienia sprawy polskiej. Temu fragmentowi jego aktywności poświęcono dwa rozdziały utrzymane w chronologiczno-problemowym porządku.

W pierwszym - zatytułowanym *W świetle wydarzeń I wojny światowej. Okres lozański (1914-1917)* został dokładnie przedstawiony udział Piltza w nawiązaniu pierwszych kontaktów z dyplomacją francuską oraz ukazano (podjęte w 1915 r.) próby dialogu w sprawie rozwiązania kwestii polskiej z dyplomacją rosyjską. Kontakty z Rosjanami na szczeblu poselstw w państwach ententy, a zwłaszcza w Paryżu, do jakich go zobowiązano urosły z czasem do rangi misji dyplomatycznych, jakie mu powierzano, a które prowadził do

ostatnich dni caratu. Podczas pobytu w Szwajcarii starał się szerzyć pozytywne nastawienie wobec polskich aspiracji wśród francuskojęzycznej opinii publicznej oraz wywierać wpływ na dyplomację Paryża. Poza dyplomatycznymi działaniami popartymi wieloma memoriałami, zostały pokazane różne obszary aktywności społeczno-politycznej Erazma Piltza (charakteryzujące cały okres jego życia zawodowego), a także talenty organizacyjne i autorskie zaangażowanie, widoczne w programach pisanych dla nowych instytucji polskich na emigracji oraz w pracach redakcyjnych. Przykładem tego było powołanie w Lozannie w 1915 r. Komitetu Pomocy Ofiarom Wojny zwanego Komitetem Veveyskim, utworzenie Centralnej Agencji Prasowej, jak również wydanie w 1916 r. w języku francuskim polskiej małej encyklopedii *Petite encyclopedie polonaise*, popularnie zwanej lozańską.

W rozdziale drugim *W drodze do rokowań pokojowych. Okres paryski (1917-1919)* zostały omówione te pola politycznej działalności Erazma Piltza, które świadczyły o jego wkładzie w organizację Armii Polskiej we Francji. Pokazano jego umiejętności dyplomatyczne w prowadzeniu rozmów z zachodnimi sojusznikami i rosyjskim Rządem Tymczasowym w sprawie przyszłości Polski, a także udział w zorganizowaniu Komitetu Narodowego Polskiego, zabiegach o jego skład personalny i o polityczne znaczenie KNP w kraju oraz wśród państw sprzymierzonych. W końcowej części rozdziału przedstawiono Piltzowską koncepcję terytorialną przyszłej Polski i omówiono jego zaangażowanie w prace podczas konferencji pokojowej w 1919 r. w Paryżu.

W rozdziale trzecim *W służbie II Rzeczypospolitej (1919-1929)* Erazm Piltz (skierowany przez MSZ w misjach dyplomatycznych na placówki w Belgradzie i Pradze) został ukazany jako doświadczony dyplomata, który podjąwszy cele polskiej polityki zagranicznej przejawiał wiele własnej inicjatywy w ich realizacji, wzbudzając tym szczególne uznanie i zaufanie u zagranicznych rozmówców. Dokonana tu bardzo szczegółowa analiza źródłowa, pozwoliła pokazać zdeterminowanie Piltza w swojej misji, zwłaszcza podczas poszukiwania w 1921 r. *modus vivendi* w napiętych stosunkach polsko-czechosłowackich. Przy okazji udało się wydobyc cechy osobowościowe Piltza dyplomaty, które pokazały jak bardzo nie pasował do dyletanckich postaw obecnych wówczas w warszawskim MSZ-ecie. W rozdziale został rozwinięty mniej znany epizod z okresu sprawowania funkcji wiceministra spraw zagranicznych, związany z wybuchem trzeciego powstania śląskiego w maju 1921 r., zakończony niezawinioną dymisją. W końcowej części rozdziału przedstawiona została twórcza działalność przypadająca na okres emerytalny, kiedy będąc szanowanym publicystą, politykiem oraz dyplomata wciążył pracował jako konsultant MSZ-etu i dokonując na łamach

prasy analiz bliskich mu obszarów polskiej polityki zagranicznej, bronił zarazem jej celów. Pisząc o tym schyłkowym okresie aktywności przypomniana została podjęta przez Piltza próba powrotu do życia politycznego w gronie dawnych przyjaciół partyjnych (realistów). Potwierdza to jego stałą troskę o miejsce polskiego konserwatyzmu w życiu politycznym kraju i zarazem wierność wyznawanym przez całe życie ideowym wartościom.

Osiągnięte wyniki badawcze

Przebadane źródła i przeanalizowana literatura pozwoliły określić rolę, jaką odegrał Erazm Piltz podczas realizowania inicjatyw wydawniczo-informacyjnych i politycznych, misji dyplomatycznych prowadzonych przed i w trakcie trwania I wojny światowej oraz w pierwszych latach II Rzeczypospolitej, a także wydobyć indywidualne cechy bohatera monografii. Przedstawiając w książce rozległą działalność Erazma Piltza pokazano człowieka, który - w celu zachowania narodowego bytu Polaków – pieczołowicie i z wielkim zaangażowaniem budował, w warunkach braku niepodległego państwa, wewnętrzne struktury polskich organizacji społeczno-politycznych. Ze swoim talentem mediatorskim okazał się niezmiernie przydatny w dyplomacji, choć będąc przedstawicielem starszego pokolenia był czasami lekceważony „we własnym domu”. Udało się scharakteryzować, proponowaną przez Piltza w omawianym okresie, wizję uprawiania dyplomacji z Rosją carską, a od marca 1917 r. z Rządem Tymczasowym, kierowanym przez księcia G. J. Lwowa. W świetle rozległego materiału źródłowego bohater monografii jawi się jako osoba nieustannie aktywna w działaniu, wierna wyznaczonym celom i wyznawanym liberalno-konserwatywnym ideałom. Postać Erazma Piltza może stanowić przyczynek do dalszych prac nad polskimi elitami politycznymi przełomu XIX i XX wieku. Książka jest wypełnieniem luki badawczej w zakresie biografistyki i jednocześnie wychodzi naprzeciw zainteresowaniom czytelników tematem polskiej drogi do niepodległości.

Zebrane w monografii wyniki badań nad działalnością polityczną Erazma Piltza poprzedziły artykuły dotyczące tej tematyki. Przedstawiłem w nich spór Piltza z pisarzami rosyjskimi wokół preferowanej przez petersburski tygodnik „Kraj” idei ugody polsko-rosyjskiej, przeciwstawianej rosyjskiej idei słowianofilskiej. Wyodrębniłem jego poglądy na niepodległość; zmagania ideowe z Romanem Dmowskim; działalność publicystyczną, redaktorską oraz zabiegi o stworzenie polskiego systemu informacyjnego w celu dostarczenia wiedzy o Polsce i Polakach społeczeństwu Europy Zachodniej. Przedmiotem analizy były także misje dyplomatyczne na emigracji podczas I wojny światowej ukierunkowane na umiędzynarodowienie sprawy polskiej i w niepodległej Rzeczypospolitej w trakcie

sprawowania funkcji posła w Belgradzie i Pradze. Omówiłem udział Piltza w rozmowach z rządem carskim, francuskim, czechosłowackim, włoskim, Królestwa Serbów Chorwatów i Słoweńców oraz przedstawiłem stanowisko, jakie zajął wobec III powstania śląskiego.

7. Omówienie innych osiągnięć naukowo-badawczych i popularyzatorskich

Biografistyka

Moje zainteresowania biografistyką drugiej połowy XIX w. oraz XX w., poza publikacjami poświęconymi Erazmowi Piltzowi, potwierdzają prace, w których zajmowałem się takimi postaciami, jak: Władysław Anders, Roman Dmowski, Stefan Wyszyński, Janusz Rowiński, Maurycy Horn, a także Aleksander Dugin (konstruktor współczesnej geopolityki rosyjskiej) czy Gejdar Dżemal (zwolennik zbliżenia Rosji do państw islamskich). W 2007 r., ustanowionym przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej Rokiem Generała Władysława Andersa, zainicjowałem prace nad poszerzeniem dotychczasowego stanu badań wokół różnych wątków biografii Generała. Wyniki prac wielu autorów zostały zaprezentowane na konferencji naukowej zorganizowanej przez Uniwersytet Opolski przy współpracy z Wydziałem Oświaty Urzędu Miasta Opola. Wydana została również książka pt. *Generał Władysław Anders - żołnierz czasu pokoju i wojny*, Opole 2008, której byłem redaktorem i autorem wstępu. Znalazły się w niej m. in. najnowsze ustalenia historyków, a zwłaszcza historyków wojskowości, odnoszące się do służby Generała, powiązane z kwestiami edukacyjno-dydaktycznymi, dotyczącymi sposobów ukazywania tej postaci w podręcznikach historii. Podkreślę, że temat badawczy, ujęty w tytule książki, został zgłoszony przez Polskie Towarzystwo Historyczne oddział w Opolu w ramach konkursu ofert na realizację przez organizacje pozarządowe i inne uprawnione podmioty zadań publicznych w dziedzinie *Nauka. Edukacja. Oświata i Wychowanie*. Swoje zainteresowania w zakresie biografistyki wojskowej II RP i II wojny światowej kontynuowałem pracując nad artykułem zatytułowanym: *Major Janusz Rowiński – żołnierz niepodległości i oficer bydgoskiej Ekspozytury nr 3 Oddziału II SG WP*, w: *Działalność wywiadu. Wybrane aspekty*, pod red. A. Woźnego i A. Żebrowskiego, Kraków 2016. Powstał on na podstawie materiałów źródłowych CAW w Warszawie oraz zbiorów prywatnych rodziny Rowińskich.

Prasoznawstwo

Jednym z kierunków moich zainteresowań badawczych był tygodnik katolicki „Gość Niedzielny” w latach 1923-1939. Szczegółowa analiza prezentowanych w nim treści, mająca charakter studium źródłoznawczego, zaowocowała rozprawą doktorską pt. *Stanowisko „Gościa Niedzielnego” wobec totalitaryzmów europejskich w latach 1929-1939* oraz cyklem późniejszych artykułów. Pokazałem w nich m. in. ideologiczno-światopoglądowy charakter gazety oraz przeprowadziłem ocenę sposobu przedstawiania na jej łamach światowych wydarzeń, np. rewolucji bolszewickiej i meksykańskiej. Ponadto na podstawie treści artykułów „Gościa Niedzielnego” oraz zasobów archiwalnych redakcji czasopisma odtworzyłem stanowisko tygodnika wobec niektórych zagadnień śląskich, jak solidarystyczna koncepcja rozwiązania problemów narodowościowych czy szeroko pojętych społeczno-politycznych wyzwań epoki w latach 1925-1939.

Wyniki moich badań naukowych w zakresie prasoznawstwa prezentowałem nie tylko w publikacjach, ale również na międzynarodowych i krajowych konferencjach organizowanych przez Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Śląski. Podjętą tematykę wykorzystywałem, prowadząc zajęcia dydaktyczne w ramach warsztatów historycznych oraz z przedmiotu politologia religii w Instytucie Historii Uniwersytetu Opolskiego. Podkreślę, iż wskazany przedmiot wprowadziłem w 1998 r. do siatki godzin, promując jedną z najmłodszych dyscyplin nauk politycznych, powstałą pod koniec XX wieku.

Pozostając w nurcie badań nad funkcjonowaniem Kościoła katolickiego w Polsce w XX w. rozszerzyłem je o opracowanie dziejów „Księżówki” w Zakopanem w postaci dwóch artykułów: *Historia Domu Rekolekcyjnego Konferencji Episkopatu Polski „Księżówka” w Zakopanem w latach 1910-1945* i *Historia Domu Rekolekcyjnego Konferencji Episkopatu Polski „Księżówka” w Zakopanem w latach 1945-1990*, wykorzystując akta przechowywane w Archiwum Domu Rekolekcyjnego w Zakopanem oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. W pierwszym przedstawiłem drogę do zrealizowania, podjętego w 1891 r. przez Stowarzyszenie Domu Zdrowia dla Kapłanów w Zakopanem, założenia budowy domu wspólnoty, z uwzględnieniem bazy zakładu leczniczego. Obiekt przyjmował różną formułę: od np. domu dla księży w celach zdrowotnych, turystycznych po współczesne funkcje rekolekcyjno-szkoleniowe. Tekst wprowadza w atmosferę panującą w „Księżówce” w czasach zaboru austriackiego i w II Rzeczypospolitej oraz w okresie okupacji hitlerowskiej. W drugim artykule pokazałem działalność domu rekolekcyjnego w peerelowskim okresie

zmagania z władzami administracyjno-politycznymi o byt w warunkach narzucanych przez komunistyczny reżim. Problematykę relacji państwo – Kościół w czasach PRL-u, na przykładzie funkcjonowania obiektów kościelnych, podejmowałem już wcześniej. Efektem kwerendy źródłowej w Archiwum Akt Nowych w Warszawie i w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Opolu był artykuł *Powstanie parafii i budowa Kościoła pw. Przemienienia Pańskiego na Osiedlu Związku Walki Młodych w Opolu w latach 1980-1985*.

Edytorstwo źródłowe

W 1916 r. Naczelny Komitet Narodowy w Krakowie opublikował tomik wierszy austriackich i niemieckich poetów z początku I wojny światowej, zebranych przez polskiego germanistę Stanisława Leonharda pt. *Neue Polenlieder 1914–1915*. Stał się on dla mnie inspiracją do wydania w 2011 r. książki w języku polskim i niemieckim pt. *Zapomniane Polenlieder. Niemieckie wiersze i pieśni o polskich żołnierzach z okresu I wojny światowej. Neue Polenlieder 1914–1915* (przeł. W. Bugła, oprac. A. Szczepaniak, Warszawa 2011, ss. 164). W publikacji wydobyłem wiersze niemieckojęzycznych poetów sławiących męstwo polskiego żołnierza walczącego z Rosją o niepodległość. Wydane po raz pierwszy w wersji dwujęzycznej stanowią kontynuację i uzupełnienie dotychczasowych badań nad tradycją *Polenlieder*. Całość poprzedziłem wstępem, w którym omówiłem polityczne okoliczności wydania przez Polaków (podczas toczącej się wojny) niemieckojęzycznej broszury. Powyższa tematyka zainspirowała mnie również do napisania artykułów: *Wiersze i pieśni o Polsce i polskich żołnierzach z okresu I wojny światowej w propagandzie walczących stron*, „Kwartalnik Opolski” 2014; *Polska poezja i pieśń obrazem codziennego życia żołnierzy I i II Brygady Legionów z czasów pierwszej wojny światowej 1914-1918*, „Kwartalnik Opolski” 2015.

Edukacja i muzealnictwo

Wieloletnia praca naukowo-dydaktyczna skłoniła mnie do opublikowania tekstów z zakresu historii szkolnictwa wyższego na Śląsku Opolskim w okresie powojennym i edukacji historycznej: *Szkolnictwo wyższe, w: Oświata i nauka na Śląsku Opolskim 1945-1995*, pod red. B. Ciocha, Opole 1995; *Edukacja komputerowa studentów w Instytucie Historii*

Uniwersytetu Opolskiego, w: *Edukacja historyczna a współczesność. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi dr. hab. Adamowi Suchońskiemu w czterdziestolecie pracy dydaktycznej i naukowej oraz z okazji siedemdziesiątych urodzin*, pod red. B. Kubis, Opole 2003. Brałem również udział w programie edukacji wielokulturowej *Phare Dialog Społeczny*, dofinansowanym przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży w Warszawie, włączając swój tekst pt. *Nawiązanie do przeszłości: przykłady lekcji z historii stosunków polsko-niemieckich* do zbiorowego opracowania zatytułowanego: *Inni to także my. Mniejszości narodowe w Polsce*, pod red. B. Weigl i B. Maliszkiwicz, Gdańsk 1998.

Do Muzeum Uniwersytetu Opolskiego, jako placówki naukowo-dydaktycznej, w której z chwilą jej powołania w 2014 r. zacząłem pracować, przenieśliem swoje doświadczenia w zakresie prowadzenia badań naukowych oraz kształcenia studentów. Przygotowałem cykl wykładów na temat zbiorów Muzeum UO, ich wykorzystania w pracy zawodowej nauczyciela oraz funkcjonowania tej placówki w mieście, regionie i w Uniwersytecie. Zajmując się historią Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, podjąłem prace nad biografią prof. dr. hab. Maurycego Horna (1917-2000), byłego rektora WSP. Jej fragmenty pt. *Historyk i jego historia. Meandry życia profesora Maurycego Horna* opublikowałem w formie popularnonaukowej w periodyku Uniwersytetu Opolskiego „Indeks”. Efektem dalszych badań nad tą postacią i przeprowadzonych kwerend w archiwach: Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu, Archiwum Państwowym w Opolu, Archiwum Uniwersytetu Opolskiego oraz Muzeum Uniwersytetu Opolskiego jest artykuł pt. *Wokół biografii Profesora Maurycego Horna (1917-2000) - badacza dziejów Żydów na ziemiach polskich od XV do XVIII w.* („Kwartalnik Opolski”).

8. Stypendia, nagrody, odznaczenia

W 2006 r. otrzymałem stypendium Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu im. Marii Zdziarskiej-Zaleskiej, które wykorzystałem na przeprowadzenie kwerendy w Bibliotece Polskiej w Paryżu oraz w Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Francji.

Otrzymywałem kilkakrotnie nagrody Rektora Uniwersytetu Opolskiego za działalność na rzecz Uczelni (2000 r., 2001 r., 2002 r., 2008 r.).

Andrzej Buzgiewicz

Za zaangażowanie naukowe, działalność popularyzatorską i organizacyjną zostałem w 2002 r. odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi nadanym przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Agnieszka Szepietowska

